

російських, українських та румунських волоцюг і торгівців», яких Автор порівнює із «сильним поривом холодного вітру зі Сходу».

Чим ближче до ХХ століття, тим менше зустрічаємо на сторінках книжки згадок про «коштовності культури», а вже з розділу “Tenebrae. Затьмарення Європи, 1914 – 1945” історія пишеться лише через призму “великої політики”, ніби усі прояви культури і її впливу на історію не можуть пробитися крізь жакний присмерк нового переділу світу та домінування пресингу інформації про політичні події. А коштовності музеєфікуються, перестають хвилювати і “працювати” хоча б на рівні міні-сюжету, що впливає на локальний контекст. Хоча інколи зустрічаються і винятки – журналістські уподобання Дейвіса підштовхують його до майже курйозних умовиводів про дрібниці нашого часу: наприклад, в есеї про трон ще у першому розділі “Природа і доісторична доба” є такий пасаж щодо звички користуватися стільцями: “Хронічний біль спини – один із наслідків сучасного поступу”.

Друк перекладного твору такого обсягу і стилю – річ, котра може видатись майже безнадійною, якби це вже не було здійснено Петром Таращуком за підтримки Олександра Коваленка (він переклав вступ та 1 – 2 розділи). Видання, котре побачило світ уперше в 1996 році і вже має українську версію – за нинішніх умов книговидання України цей “випадок” майже безпрецедентний, навіть якщо взяти до уваги, що фінансування книги було здійснене за підтримки декількох солідних фондаций. А тому вишукувати прикрі дрібниці, стилістичні неузгодження чи дорікати за певну, ледь відчутну, шорсткість (на кшталт рустикованого каменю) – то було б украй невдячно. Тим більше, що критеріїв оцінки перекладів суспільно-гуманітарної літератури українською мовою в сучасній українській культурі не існує. Явище поки що лише спинається на ноги. Тільки коли масив видань, подібних до Дейвісової книжки буде настільки достатнім, щоб можна було говорити про певні тенденції, уподобання, смаки – і перекладачів, і видавництв, тільки тоді, коли на основі подібних видань витворяться можливості появи якщо не шкіл, то хіба що напрямків, тільки тоді можливо буде обґрунтовано обговорювати якість подібних перекладів. А до тих пір – лише дякувати і бажати повторного тиражу, більшого накладу, створення нової серії, адже під грифом “Світовий бестселлер” після цього видання можуть з’явитися ще й інші книжки, кращі видання світу.

Діана Ключко

Антуан Аржаковскій. Журнал “Путь”(1925 – 1940). Поколение русских религиозных мыслителей в эмиграции. – К.: Феникс, 2000. – 656 с.

Нещодавно у столичному Будинку Вчених відбулася презентація праці французького історика філософії Антуана Аржаковського «Журнал “Путь”(1925 – 1940). Поколение русских религиозных мыслителей в эмиграции. История развития русской мысли в эмиграции». Для того, щоб увжити собі значення цієї роботи для культурного життя Церкви взагалі та у нашій країні зокрема, зачитуємо лише кілька слів Костянтина Сігова:

«Тернистий шлях редакції “Путь” складався із суцільних нерехресть. Подібно до того, як о. Георгій Флоровський та Микола Бердяєв були мислителями зовсім різними за вектором свого пошуку, – так і інші люди, які трудилися в журналі, являли справді широту дослідницької думки... Різними були долі цих людей. Так, тут зустрілися долі о. Василя Зінковського і о. Сергія Булгакова, о. Дмитра Клепініна, який загинув у концтаборах, і матері Марії, доля котрої обірвалася в газовій камері концтабору 9 лютого 1944 р. ... Автор книги довів, що пам'ять повинна бути живою і пройти через митарства істини. Певиконані колись обіцянки повертаються і доводять нам, що історія не карта надгробків надій, нездійснених сподівань – але нова звістка про те, як вони можуть воскреснути!...»

Аналізуючи праці істориків, філософів, культурологів, Антуан Аржаковський привертає увагу до духовного спадку такої творчої лабораторії як журнал “Путь” (1925 – 1940).

“Путь” зумів стати перехрестям творчих шляхів для тих мислителів, у кого «отверзся слухъ духовный». Юний секретар протестантської організації УМСА Г. Кульман на повернувся до православ'я на перехресті «Схід – Захід», про яке свого часу він написав: «Зустріч протестантизму з православ'ям, це – зустріч Заходу зі Сходом»... «Саме світогляд розділяв Захід, чутливіший до пророчого, есхатологічного та творчого виміру, представленому Словом, – і Схід, якому вдалося зберегти незмінність містичних реалій світу в Образах і Символах». Г. Кульман, цей активіст студентської співпраці, усім життям своїм робить висновок: «Тут я бачу божественне благословення нашої зустрічі. Ви потребуєте цієї динаміки слова, у нас така жага увійти та стояти в тиші видимої Церкви Христової в літургії і Тайнах. І, допомагаючи вам у ваших студентських рухах, рухах мирян у місіонерській праці, суспільному діянні..., ми отримуємо набагато більше, ніж можемо дати, – ми отримуємо від вас нове бачення цілісності та повноти, яка відкривається у Христі та живе в літургії і Тайнах вашої Церкви”. Саме тому під час конференції в Лозанні (Швейцарія) о. Сергій Булгаков пише: «Не можемо миритися з розділеним станом християнського світу, завжди потрібно відчувати в серці рану від цього поділу. І православна соборність із любов'ю відкриває серце до інослав'я, заради тієї щирої та відвертої любові до Господа, яку інослав'я все ж має, незважаючи на те численне, чого воно не має, нерідко не з вини сучасників, а історично. Православ'я є не тільки статика, не тільки той стан повноти, скарб істинної віри, який зберігається незмінно до кінця часів, але й динаміка, яка діє у християнському світі, його закваска, так би мовити, – внутрішня логіка християнства». Тоді ж у живому діалозі, що його детально описує автор, зустрічаються сотні й тисячі християн, які, як і Ф. Ліб та С. Безобразов, як о. Георгій Флоровський та свящ. Лев Жилле знаходять нові й нові можливості для зростання у православній вірі через оцю відкритість іконно-кафолічної соборності.

Від самісінького заснування редакція “Путь” була в опозиції до всього фашистського, націонал-соціалістичного чи комуністичного. Багато хто – від Бердяєва до Зеньковського – бачив витoki колективної тривоги Європи

в кризі протестантизму, а глибше – й християнства в цілому. Антуан Аржаковський пише у своїй роботі, що традиційний дискурс про націю є есхатологічним. Нелегко тут пройти вузьким шляхом між Сциллою та Харибдою: космополітичним універсалізмом та шовіністичним націоналізмом. «Коли національність, – пише Бердяєв, – розуміється не як природна індивідуальність, яка має очищуватись та одухотворюватись, збагачуючи творчість особистості, а сприймається як ідол, як абсолютна цінність, вона поглинає, робить безликим і навіть знищує особистісне існування людини. Христа розп'яли в ім'я націоналізму не лише єврейського, але будь-якого націоналізму – російського, німецького, французького, англійського... Водночас, сучасна ідея тотальної держави, яка не знатиме жодних кордонів, – пише Бердяєв, – яка претендує бути організатором не лише соціального, але й духовного та розумового життя, є теж виродком націоналізму... Ці слова в реаліях 1933 р. (стосовно нацизму в Європі) багато в чому стають актуальними для лихварського культу комфорту споживацького суспільства.

Одна з подвижниць православної діаспори, викладач Паризького православного інституту, із благословення владики Євлогія в 1934 р. створила «Православне діло»: жіночий гуртожиток давав притулок 32-м особам, у ідальні харчувалися 120 осіб... Свящ. Лев Жилле часто ходив ночами з матір'ю Марією по кав'ярнях центрального району Парижа, шукаючи бомжів із рідних країв, котрим вони надавали термінову допомогу. «Монастир» матері Марії – тимчасовий притулок для знедолених слов'ян із багатьох країн шокував західних людей. Отець Лев писав якимось: «Це було предивовижне місце: тут можна було зустріти і бездомних дівчат, і психічно хворих людей, і безробітних, і висланих, і – оце зараз – хор російської опери з григоріанським хором дона Малерба; до того ж, тут неабиякий місіонерський центр – богослужіння щоранку і щовечора в капличці...» Сама мати Марія пише: «Ми намагаємося доглядати за хворими з Росії, ми розповсюджуємо книги. Ми мріємо створити в Парижі – велетенському і чужому – маленьке православне місто!... Не йдеться про велику державу чи все людство. Ми поміщені в обмежений простір і хочемо бути вірними йому» (ст. 455-456)... Мати Марія пише: «Людина є не лише образом Божим, але й образом Богоматері... В людській душі не лише народжується Христос, але й з'являється пильність до бачення Христового образу в інших душах. І в цьому сенсі ця частина душі починає сприймати інших людей, як своїх дітей, всиноворюючи їх собі... Душа повинна брати участь у долі ближнього... За образом Богоматері людська душа лине на Голгофу слідами свого Сина і не може не прагнути до Бога, не стікати кров'ю. Гадаю, тут заховані правдиві містичні основи людського спілкування» (ст. 459-460).

Дієві приклади глибокого досвіду (і позитивного, і негативного), взаємин православ'я з інославними спільнотами дають праці, шляхи та методи дії, які «Путь» доніс до нас від мислителів ХХ століття. Ось уривок із листа Рене Ле Сенна Бердяєву: «Верным представляется мне то, что вы пишете о необходимости заниматься поиском не официального союза Церквей, а достижения неформального сотрудничества наиболее свободных умов...» Георгій

Флоровський підкреслює: «Історія свідчить, що Церква не гасила, а навпаки – освячувала метафізичну допитливість, що саме вона намагалась розкрити істину апостольської проповіді як істину розуму, як істину для розуму».

Мати Марія у пророчому передчутті пише: «Ми створюємо тут щось на кшталт лабораторії для Росії, тому цінність нашої роботи тут полягає в ідеологічній і методологічній чистоті, а не в пошуку скоріших результатів. Ми мусимо знайти цей метод соборної та особистісної православної роботи» (ст.462). Мати Марія, як пише А. Аржаковський, мріяла, що ось «за сто років» з'явиться православне братство, яке об'єднає людей, котрих кличе втілення одного ідеалу: здійснювати літургію за стінами храму (1935 – 1937 рр.)... Набагато скоріше благоволив Господь здійснитися прагненням матері Марії – вже 1949 року в м. Боссе (Швейцарія) засновується, а 1953 року починає діяти Всесвітнє православне молодіжне братство «Синдесмос». Тепер ми маємо, зокрема завдяки ресурсам Інтернету, можливість тієї персоналістичної освіти, про яку мріяли такі подвижники як мати Марія, намагаємося провадити те соціальне діяння для немічних та упосліджених, але як нас мало і як нам важко тримати зв'язок між собою!...Ось лише окремі мости для творчого спілкування та соціальної співпраці молодіжних православних братств різних країн:

www.compclub.lviv.ua/orthodox/; <http://vik.null.ru/>; <http://members.xoom.com/cyronline/>; <http://www.nsys.by:8101/bpbvtm/>; <http://republika.pl/alikw/>; www.syndesmos.org; [http://syndesmos.cjb.net/...](http://syndesmos.cjb.net/)

Тарас Андрусевич

Imaginaires du mal. Etudes réunies et présentées par Myriam Watthee-Delmotte et Paul-Augustin Deproost. – P. :Cerf, 2000. – 495p.

Збірник статей “Образи зла в мистецтві” створено на базі міждисциплінарного семінару Бельгійського інституту літератури, проведеному при Лювєнському Католицькому університеті.

Наше ХХ століття, попри стрімкий злет науки, техніки й культури, засвідчує живучість метафізичного зла і багатокісність його таїнства. Війни, хвороби, соціальна нестабільність, національна ворожнеча – тільки окремі елементи життєвого досвіду сучасного європейця. Якщо пересічні люди не знають, як протистояти цій нав'язливій присутності многоликого зла, то люди мистецтва намагаються, як і раніше, приручити цього страшного звіра. Література, театр, живопис дедалі частіше звертаються до проблематичних стосунків людини з Часом та Інакшістю – двома найзначнішими подрібнювачами цілісності.

Дослідження культурологів, літературознавців, мистецтвознавців, психологів, психоаналітиків, істориків та теологів об'єднуються зусиллям побачити в діахронічній перспективі стан сучасної європейської культури. Як за допомогою художнього образу та слова отримує в ній відчутну комунікативну форму і являє себе те, що принижує людську гідність? Чи